

Izveštaj s panela Pristup obrazovanju - Škola na daljinu, učenici na marginu

Kako da nastava na daljinu ne bude nastava u daljini?

Centar za mirovne studije/GOOD Inicijativa, 15. lipnja 2020.

Pravo na obrazovanje temeljno je ljudsko pravo zaštićeno *Međunarodnim paktom o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima*. Pravo na obrazovanje osnova je za ljudski, socijalni i gospodarski razvoj i sredstvo za razvoj punog potencijala i ljudskog dostojanstva, a prema UN-u, pretpostavka je osiguranja globalnog mira, sigurnosti i razvoja. Države imaju obavezu zaštititi ga i provoditi bez diskriminacije za svu djecu. U pravo na obrazovanje najčešće svrstavamo njegovu raspoloživost (dovoljan broj obrazovnih ustanova), dostupnost svima, prihvatljivost i prilagodljivost različitim grupama djece i mladih. Pravo na obrazovanje znači i pravo osnaživanja koje pomaže u smanjivanju siromaštva, nezamjenjivo je sredstvo ostvarivanja drugih prava koje doprinosi cjelovitom razvoju ljudske ličnosti (Right to Education, 2018).

Ove su nam informacije poznate, no kako smo ipak u školi na daljinu zaboravili upravo onu djecu koju treba najviše osnažiti, potaknuti i uključiti? Kako da u idućoj sličnoj situaciji nađemo bolja rješenja?

GOOD inicijativa (inicijativa za sustavno i kvalitetno uvođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo u odgojno-obrazovni sustav) već je ranije identificirala neke od uzroka nejednakosti u obrazovanju, ukazavši da postojeći decentralizirani model financiranja (povjeren u velikoj mjeri jedinicama lokalne i regionalne samouprave) zbog velikih razlika u poreznim prihodima generira nejednakosti među djecom iz različitih dijelova Hrvatske. Nadalje, obrazovne vlasti ne uspijevaju slijediti ključne dokumente koji su donijeti - Strategiju znanosti, obrazovanja i tehnologije ne prate akcijski planovi koji ju čine operativnom, Državni pedagoški standardi ne provode se sustavno i organizirano već čitavo desetljeće, a u sustavu još ne postoji pregled infrastrukture i materijalnih uvjeta.

GOOD inicijativa bila je aktivna u zauzimanju za djecu koja su bila djelomično ili potpuno isključena iz nastave na daljinu te im je narušeno pravo na obrazovanje za vrijeme krize – upućeno je pismo Ministarstvu znanosti i obrazovanja, javnosti smo se obratili [otvorenim pismom](#) također i uputili [pritužbu](#) UN-ovom Odboru za prava djece. Ovim panelom namjera nam je bila upoznati zainteresiranu javnost sa uočenim problemima te otvoriti prostor za diskusiju o mogućim rješenjima.

Razgovarali smo s:

- Helencom Pirnat Dragičević, Pravobraniteljicom za djecu RH
- Sinišom Senadom Musićem iz Roma Education Funda i Romske organizacije mladih
- Anamarijom Macanović, Are You Syrious
- Margaretom Gregurević iz Instituta za migracije i narodnosti

Panelisti/kinje su dali vlastitu analizu ključnih problema u pristupu obrazovanju, predstavili rezultate međunarodnih istraživanja o položaju i specifičnim problemima Hrvatske, dali pregled ključnih problema u vrijeme nastave na daljinu u vrijeme Covida 19 za djecu romske populacije i djecu izbjeglice, kao i preporuke za poboljšanja.

Pravobraniteljica za djecu, H. Pirnat Dragičević potvrđuje kako najveći broj pritužbi o povredi prava djece dolazi iz područja obrazovanja. *Najveći problem je dostupnost obrazovanja, potom: sigurnosni, prostorni i organizacijski uvjeti, kadrovski uvjeti, odnosi roditelja i škole, te primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju. U predškolskom odgoju i obrazovanju najviše je pritužbi vezano za nedostatak ustanova i kadrova. Problemi će se predstaviti u godišnjem [Izvešću](#) o radu pravobraniteljice za djecu (za 2019. godinu) Saboru RH. U Osnovnim školama najveći su problemi organizirani prijevoz učenika, te produženi boravak koji je vrlo neujednačen (u Vukovarsko srijemskoj županiji – samo 2 djece obuhvaćeno). Samo 65% djece obuhvaćeno je obrokom u školi što je nedostavno i neprihvatljivo. Nereguliran je upis djece bez suglasnosti jednog od roditelja, u konfliktnom razvodima, dok se čeka odluka suda djeca ostaju izvan sustava obrazovanja. U srednjim školama ponovno imamo problem prijevoza. Zvuči nevjerojatno, ali imamo djecu koja zbog udaljenosti nisu u mogućnosti pohađati nastavu. Ono što se pokazalo u nastavi na daljinu je da je obrazovanje bilo otežano ili onemogućeno za djecu ranjivih skupina, ove koje ste i vi identificirali, primarno zbog ograničenog ili onemogućen pristupa tehnologiji. To su djeca nacionalnih manjina, djeca u detenciji, djeca s teškoćama u razvoju, djeca nezaposlenih*

roditelja. Tu su i tehnološki nedostaci i (ne)mogućnost roditeljske podrške koja je bila neophodna, posebno kod obitelji sa više braće i sestara.

Nastava na daljinu je bila jedini način da se regularno završi školska godina i da djeca dobiju neko potrebno znanje. To je velika novina, izvanredna situacija za djecu, nastavnike i roditelje. Ograničeni pristup tehnologiji osnovni je problem svih država EU. Ono što je sigurno je da su određene skupine o kojima smo sada čuli u panelu bile zakinute i sada moramo doći do zaključaka za buduće slične situacije. Ako ih je bilo, svaki slučaj diskriminacije treba posebno sagledati, teško je govoriti općenito.

Dr.sc. Margareta Gregurović, iz Instituta za migracije i narodnosti govorila je o povezanosti socioekonomskog statusa djece sa obrazovnim postignućima i utjecaju na dostupnost obrazovanja.

Rezultati PISA istraživanja mogu nam pokazati do koje mjere su obrazovni sustavi pružali kvalitetna znanja i vještine kojima se djeca mogu služiti. Socioekonomski status se često analizira i uvijek se pokazuje da ima nekakav učinak na uspjeh učenika u stjecanju ključnih kompetencija. U Hrvatskoj je dobiven značajan učinak, primjerice u čitalačkoj pismenosti. No rezultati pokazuju da je u Hrvatskoj ta povezanost slabija. Dodatna istraživanja koja smo proveli pokazuju da najveći učinak imaju obrazovanje i zanimanje roditelja, posjedovanje obrazovnih resursa u kućanstvu, posebice knjiga. Hrvatska ima veliki postotak učenika koji su „akademski otporni“ – učenici nižeg socioekonomskog statusa koji imaju dobre rezultate. Ulazak u srednju školu temeljimo na ocjenama, potvrđena je povezanost između ocjena i uspjeha na PISA. Prema provedenim analizama ocjene ne mjere isključivo napredak učenika, nego i vještine, stavove i navike koje se u školi cijene. Neke karakteristike učenika koje nisu isključivo povezane s učenjem nagrađuju se boljim ocjenama - djevojčice i učenici višeg socioekonomskog statusa dobivaju bolje ocjene. Takva praksa može imati dugotrajne, dalekosežne učinke jer učenici temelje svoje odabire (daljnjeg školovanja) na ocjenama, i sustav ih koristi za upis na više razine što čini prepreke za daljnje obrazovanje.

Siniša Senad Musić govorio je o pristupu obrazovanju, posebice u vrijeme krize izazvane Covidom 19, nastavi na daljinu i problema s kojima su se suočila romska djeca i obitelji.

Naš je cilj smanjiti jaz i ujednačiti obrazovne ishode. Ima uspjeha, ali daleko smo od cilja. U pravilu postoje dva razloga – dio romske zajednice ne želi (pre)rano pustiti djecu u školu, s druge strane sustav ih priječi jer često žive u segregiranim naseljima, a također - da bi dobili mjesto u vrtiću oba roditelja trebaju biti zaposlena. Dokazana je poveznica – što ranije krenete u obrazovni sustav, veće su šanse za bolji uspjeh, pa se u ovom slučaju na taj način

produbljuje društvena nejednakost. U Nacionalnoj strategiji za uključivanje Roma preporuka je da romska djeca idu dvije godine u predškolu. Zbog problema prijevoza kojeg treba riješiti lokalna samouprava, predškole su otvarane u naseljima, što pak znači da imamo i segregirano obrazovanje. I takvo je bolje od nikakvog, no u pitanju je kvaliteta takvog obrazovanja, 30% djece ponavlja prvi ili peti razred. Struka mora dati odgovore što je bolje, puštati ili rušiti djecu. Romska djeca iz nekih zajednica ne poznaju dovoljno hrvatski jezik i imaju dodatnu nastavu. U vrijeme COVID-a nije bila omogućena dodatna nastava hrvatskog, kao ni individualizirani program koje često pohađaju. Ne postoji re-evaluacija da se djeca vrate u redovni program. Imamo 50% djece u trogodišnjim strukovnim školama, a uz djecu koja idu po posebnim programima, taj je postotak preko 70%. Malo je romske djece koja pohađaju četverogodišnje srednje škole.

U vrijeme vala COVID-a 19 je i niska razina znanja, nedostupnost i nepoznavanje tehnologije od strane roditelja onemogućavalo djecu da sudjeluju u školi na daljinu, 50% djece nije sudjelovalo redovno u nastavi. Upis u srednju školu također je problem u COVID periodu, jer im u tome često, pomažu stručni suradnici s kojima sada nisu bili stalno u kontaktu. Djeci u srednjoj školi fale mentori, posebno ako su u školi izvan mjesta prebivališta, a za vrijeme epidemije vraćeni su u naselja. Ako politike ne mogu riješiti rezidencijalnu segregaciju, treba se baviti kvalitetom obrazovanja, a COVID nas je u svemu tome dodatno usporio. Mi zagovaramo da se prepoznaju posljedice takvih postupaka. Djeca se i inače susreću s poteškoćama, kao društvo se moramo pripremati kako ćemo svu djecu uključiti, kako ćemo ih izjednačiti da ih ovakve stvari ne vraćaju unazad i produbljuju jaz. Svakom djetetu treba omogućiti da ispuni što više od svoga potencijala, romska djeca, ali ne i samo romska djeca, to u ovim uvjetima to ne mogu. U udruzi ROM.hr utvrdili smo da su potrebni mentori koji bi radili s djecom koja dolaze iz romskih naselja u grad, iz patrijarhalnog okruženja dolaze u gradove na školovanje, nedostaje im socijalna uključenost. S jedne strane su u gradovima, s druge u romskoj zajednici, a ne pripadaju potpuno ni u jednu ni drugu sredinu, teško mogu mijenjati svoje okruženje. Također, imamo djecu koja se deklariraju i onih koji se ne deklariraju kao Romi, u tim slučajevima nastavnici trebaju procijeniti kome treba kakva podrška, a kada pričamo o pravima, stipendijama i slično, tada je bitno da su deklarirani, jer mjere strategije se odnose na pripadnike romske nacionalne manjine.

Anamaria Macanović iz udruge Are You Syrious govorila je o položaju djece izbjeglica

Problemi u on-line nastavi su neodvojivi od onih poteškoća s kojima se djeca izbjeglice susreću i u vrijeme redovne nastave. I djeca u statusu tražitelja azila i djeca koja su ostvarila međunarodnu zaštitu imaju pravo na obrazovanje. Mogu ga tražiti 30 dana u roku od podnošenja prijave za azil. U realnosti, samo desetoro djece iz Prihvatilišta Porin je upisao u školu. Ono što je dobro, prihvatilište je osiguralo tehnička sredstva za izvođenje nastave, postoji informatička učionica, ali to obuhvaća mali broj djece. Većina njih je nažalost ipak sada ostala

izvan sustava. Kada govorimo o djeci s ostvarenom međunarodnom zaštitom, problem koji se pojavio na samom početku je što roditelji nisu znali da mogu od škole zatražiti, a škole nisu samoinicijativno kontaktirale roditelje i pitale imaju li opremu. Naši volonteri su u kontaktu s djecom, pa su ipak tu opremu dobili. Kao najveći problem pokazalo se praćenje online nastave, osobito u višim razredima osnovne škole, gdje se traži velika samostalnost u radu. To nije problem samo online nastave, i inače ne postoje nikakve upute nastavnicima kako prilagoditi nastavu. Nastavnici postavljaju jednake kriterije za svu djecu što nije primjereno ili neadekvatno prilagođavaju sadržaj (djeca iz 7. razreda dobivaju zadatke i gradivo iz 5. razreda). Veliki su posao odradili naši volonteri koji su pomagali sa zadaćama i upozoravali nastavnike ukoliko je neka zadaća iznimno neprilagođena djetetu. Problem su i udžbenici, ne postoje udžbenici za pripremnu nastavu.

Pripremna nastava hrvatskog jezika nije bila organizirana što djeci onemogućava da usvajaju hrvatski jezik i da prate ostalo gradivo. Tu se sada otvara i pitanje prelaska u viši razred, ako dijete ne ostvari pravilnikom predviđena satnicu od 70 sati hrvatskog jezika.

Na pitanje koliko je do sada sustav bio otvoren za preporuke, naši sugovornici odgovaraju:

Škole su otvorene za preporuke i suradnje. To vidimo kroz program AYS „Veliki brat – velika sestra“ – to je most između roditelja i škole. Kada roditelji zbog nepoznavanja jezika ne mogu komunicirati, volonteri dogovaraju sastanke, s prevoditeljima odlaze na informacije da smanje nerazumijevanje. Škole su tu prepoznale važnost suradnje. Važno je da sve škole imaju pravovremene informacije o tome na koji način da organiziraju i provode obrazovanje inojezičnih učenika. Na višim razinama stvar ostaje više na deklarativnoj razini, imamo slučajeve kada se djeca ne mogu upisati u srednju školu. Sustav je jako spor, čak i uz reakciju Pučke pravobraniteljice, izgleda da sustav ne vidi važnost toga da sve djeca ostvare pravo na obrazovanje ili je prespor pa reagira nakon što je prekasno. Nedostaje institucionalne podrške kako bi škole imale informacije na koji način da se pripreme.

Mi iz ROM.hr i Roma Education Funda imamo dobru suradnju s Ministarstvom obrazovanja. Nije da ne žele riješiti situaciju, komuniciramo. Kada pričamo o školama, to ovisi od škole do škole. Ključan je faktor zagovaranje i širenje mreže. Sustav čine ljudi. Ako ostvarite kontakte i razmijenite ideje, kada to povežemo, vidimo da je naša namjera ista, al' često navode pitanje financiranja. Bez razmjene informacija najviše štetimo djeci. Treba podići svijest svih – i sustava i romskih roditelja jer oni će biti najbolja podrška djeci.

Paneliste_ice smo pitali za kratkoročne i dugoročne preporuke:

Preporuka Pravobraniteljice za djecu je naravno u svakoj pojedinoj situaciji gledati najbolji interes svakog pojedinog djeteta. Veliku ulogu mogu odigrati organizacije civilnog društva, većim uključivanjem kao podrška, kao i pomagači u nastavi. Potrebna je pomoć i podrška i roditeljima, bilo bi dobro da Ministarstvo obrazovanja ima otvorenu liniju gdje se može odgovarati na pitanja. Udruge nisu potpuno rješenje, institucije trebaju preuzeti odgovornost, ali svakako su udruge u ovim izvanrednim situacijama motori tamo gdje sustav zakazuje. Također – važan izvor informacija su i sama djeca, pitajmo i njih.

Za djecu izbjeglice kratkoročno rješenje je pripremna nastava tijekom ljetnih mjeseci. Volonteri će raditi i tijekom ljeta, sada rade listu potreba i rupa u znanju, stvari koje nisu uspjeli savladati. Važno je da djeca dobiju pripremnu nastavu i da ona bude kvalitetna. Na svakom je nastavniku ogroman teret da to pripremi na osnovu dokumenata sa zadanim ishodima, svaki nastavnik treba raditi svoje materijale. Ta odgovornost ne bi trebala biti na nastavnicima, već sustavno pripremljena. Treba povećati i fond sati za pripremnu nastavu koji je sada 70 do 140 sati. Nemoguće je da dijete nakon toga prati nastavu kemije, fizike i sl.

Ministarstvo znanosti i obrazovanja treba osigurati uvjete udrugama da održe dodatne programe koji će ovo ljeto zbog zaostataka sa školom na daljinu biti potrebne. Većina aktivnosti koje udruge provode su projektne, kratkoročne. To je vrijedno, ali ROM.hr-a zagovara da modeli koji daju rezultate uđu u sustav – da se problemi sustavno rješavaju i obuhvate sve. Ono što bi bilo višestruko dobro je da mladi Romi i Romkinje budu mentori i tutori. Oni se tako mogu zaposliti, koristiti svoja znanja i biti primjer za ostale što je za mlade iz romskih naselja izrazito važno.

Iz IMIN-a poručuju kako postoji niz istraživanja, primjerice Bourdieuva teorija kulturnog kapitala i načina reprodukcije obrazovnih nejednakosti kroz obrazovni sustav. Analizom postojećih rezultata došli smo do zaključaka kako bi se smanjile nejednakosti na razini sustava, trebalo bi produžiti obrazovanje na devetogodišnje školovanje ili predškolu, jer je dokazano da djeca koja su ranije i duže uključena u sustav imaju bolje rezultate. Dobra bi bila i kasnija diferencijacija - da djeca u kasnijoj dobi odlučuju što će dalje u obrazovanju, tako bi se smanjio utjecaj roditelja. Dobro su došle promjene u standardizaciji kurikuluma, više individualiziranog rada da učinak razlika bude manji. Također je važno buduće nastavnike, za vrijeme njihove formalnog obrazovanja osvijestiti i pripremiti. MZO je prošle godine donio Nacionalni plan za unaprjeđenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja u RH (2019. – 2021.), ne bi bilo loše nastaviti u tom smjeru i spustiti se na niže razine obrazovanja.

Dodala bih i da je novac, koji se često spominje kao preduvjet, do određene mjere važan i imati će učinak, ali nakon nekog vremena postane bitno na koji se način ta sredstva alociraju, pa je bolje ciljano usmjeravati novac u kvalitetu poučavanja, povećanje nastavničkih plaća.

Završiti ćemo riječima gledateljice: Čini se da ova situacija čini vidljivim ono što je do sada bilo dobro a što smo uzimali "zdravo za gotovo", a isto tako osvjetljava slabosti koje sada više ne možemo "ne vidjeti" - to je naša šansa da svi učinimo društvo i sustav boljima!